

Historijski zbornik, god. LXXI, br. 1 i 2, Zagreb: Društvo za hrvatsku povjesnicu, 2018, 528 str.

U 2018. godini Društvo za hrvatsku povjesnicu objavilo je dva broja 71. godišta časopisa *Historijski zbornik*. Prvi broj donosi sedam znanstvenih članaka, prikaze knjiga i zbornika radova, izvještaje s okruglih stolova, znanstvenih skupova i ljetnih škola te *in memoriam* Haydenu Whiteu.

Prvi je članak Nevena Budaka, „Njemački papa i hrvatski papagaj“, u kojem se autor anegdodom zabilježenom u djelu *Život Lava IX./Vita Leonis IX. Papae* o dalmatinskom/hrvatskom kralju, koji je papi Lavu IX. poklonio papagaja, koristi kako bi istražio širi kontekst odnosa hrvatskih vladara s papinstvom u drugoj polovici 11. stoljeća, problematizirajući istovremeno i nedostatak izvora za hrvatsku povijest 11. stoljeća.

Sljedeći članak, „Od plemenite dokolice do profesije. Žene i umjetnost u Banskoj Hrvatskoj 19. stoljeća“, autorice Iskre Iveljić, ispituje odnos žena prema umjetnosti kao autorica i kao konzumentica umjetnosti, istražujući žensko umjetničko stvaralaštvo u književnosti, glazbi, slikarstvu i kazalištu u razdoblju od narodnog preporoda – koje autorica uzima kao točku javne afirmacije ženskog stvaralaštva – do prijelaza stoljeća, zahvaćajući i razdoblje moderne. Autorica ispituje mehanizam ženskog umjetničkog stvaralaštva kao proces dugog trajanja, razmatrajući različite oblike sudjelovanja u umjetnosti, kao i autopercepciju žena-umjetnica i njihova odnosa prema umjetnosti, naglašavajući važnost sagledavanja ženske uključenosti u umjetnost u društvenom i privatnom kontekstu. Adresirajući i pojedinačne slučajeve žena iz različitih grana umjetnosti, poput Dragojle Jarnević, Jagode Truhelke, Marije Jurić Zagorke itd, autorica rekonstruira društveni, kulturni i intelektualni kontekst vremena.

Krzystof Popek autor je članka „The Bulgarian Migrations at the End of Ottoman Rule in Bulgaria (1878-1900)“. Autor problematizira proces imigracije bugarskog stanovništva nakon formiranja neovisne bugarske države 1878. godine s područja koja su ostala pod kontrolom Osmanskog Carstva te s područja Austro-Ugarske, Rusije i Rumunjske na teritorije Bugarske u razdoblju do 1900. godine. Autor analizira aspekte imigracije bugarskog stanovništva, polazeći od hipoteze da je imigracija Bugara predstavljala ključan faktor transformacije etnoreligijske strukture Bugarske, pridonoseći nizu modernizacijskih procesa, primjerice, urbanizacije i homogenizacije gradova, izgradnji struktura moderne države itd.

Ana Rajković u članku „Počeci kreiranja anarhističkog narativa u kontekstu slavonskog radničkog pokreta (1881-1914)“ u okviru slavonskog radničkog pokreta prikazuje djelovanje prvih anarhista, Ignjata Graffa i Ivana Zeppa. Nakon kratkog teorijskog uvoda u ideje anarhizma i odnosa prema radništvu, autorica analizira kontekst hrvatske socijaldemokracije krajem 19. i početkom 20. stoljeća te anarhizma koji se pojavio izvan dominantne socijaldemokratske ideološke matrice, s posebnim osvrtom na djelovanje Miloša Krpana, kojeg autorica smješta u kontekst djelovanja onih grupacija koje su se kritički odnosile prema ideji socijaldemokracije. Autorica rekonstruira politički i društveni kontekst, s posebnim osvrtom na mehanizme državne represije, kojima se nastojalo suzbiti djelovanje radništva i anarhizma, kao i ideološke postavke anarhizma u Slavoniji, problematizirajući ideje i djelovanje Ignjata Graffa i Ivana Zeppa kao začetnika anarhizma među radništvom Slavonije.

Paweł Wawryszak autor je članka „Poljsko-jugoslavenski odnosi od 1948. do 1955. godine“. U članku analizira se stanje odnosa Poljske i Jugoslavije u razdoblju od donošenja Rezolucije Informbiroa 1948. godine do 1955. godine. Autor prati pozicioniranje Komunističke partije Poljske u odnosima prema Jugoslaviji u kontekstu Rezolucije Informbiroa, zaključujući da je prvo razdoblje bilateralnih odnosa nakon 1948. godine obilježilo „provokativno ponašanje poljske strane i (...) konzervativni stav jugoslavenske strane.“ (str. 91) Autor pritom razlikuje dvije faze u jugoslavensko-poljskim odnosima: prva faza, koju je obilježavalo ekonomsko, političko i diplomatsko zahlađenje, trajala je do 1953, dok nakon 1954, u kontekstu promjena politike SSSR-a prema Jugoslaviji, dolazi i do obnove odnosa između Poljske i Jugoslavije.

Posljednji je članak „Slika 'drugoga': predodžbe o Srbima u hrvatskim udžbenicima povijesti za osnovnu školu od 1990. do 2012. godine“, autora Domagoja Švigira. Polazeći od teze da udžbenici povijesti odražavaju dominantne narative o nacionalnoj kulturi i povijesti, autor, služeći se metodologijom imagologije, analizira narative i sliku o Srbima kao o kategoriji „drugih“ u hrvatskim osnovnoškolskim udžbenicima, koji su bili u upotrebi u razdoblju od 1990. do 2012. godine. Unutar tog vremenskog okvira definira četiri potkategorije. Udžbenike u prvom razdoblju, od 1992. do 1995, obilježavaju negativne konstrukcije o Srbima, pri čemu autor navodi da je takva slika bila u snažnoj korelaciji s tadašnjim ratnim i političkim zbivanjima. Udžbenike nastale u razdoblju od 1995. do 2000. godine, unatoč određenim promjenama diskursa, i dalje karakterizira etnocentričan koncept i negativna slika o Srbima, utemeljena u prethodnom razdoblju. S političkim promjenama nakon 2000. godine, došlo je i do promjena u narativu udžbenikâ, u kojima se promiču multiperspektivnost i razvoj kritičkog mišljenja, a značajnim povećanjem broja udžbenika istovremeno dolazi i do diverzifikacije interpretacija prošlosti, iako je u aspektu ratova devedesetih godina slika o Srbima i dalje negativna.

U kategoriji *Ocjene i prikazi* objavljeno je 13 prikaza knjiga i zbornika radova, primarno novih izdanja, tiskanih u 2016, 2017. i 2018. godini. Kategorija *Kolokviji, okrugli stolovi, ljetne škole* donosi izvještaj s okruglog stola *Titovo „ne“ Staljinu ili Staljinovo „ne“ Titu? / Sedamdeset godina od sukoba Tita sa Staljinom* (Marta Janković), izvještaj s okruglog stola *Monopol nad povijesnom istinom* (Mihaela Marić), prikaz *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca i kulturne situacije Hrvata u Vojvodini* (Tomislav Žigmanov), osvrt na Međunarodnu ljetnu školu Spomen-područja Bergen-Belsen *Memory in the Digital Age* (Kristina Deskar) i Međunarodni znanstveni kolokvij *Castrum Bene* (Silvija Pisk).

Kategorija *In memoriam* posvećena je povjesničaru Haydenu Whiteu, koji je preminuo 2018. godine. Prvi je tekst rad Branimira Jankovića, „Hayden White u hrvatskoj historiografiji“, u kojem autor analizira recepciju Whiteovih teorijskih postavki o historijskoj znanosti u hrvatskoj historiografiji, upozoravajući na ambivalentan, u određenim aspektima čak i marginaliziran Whiteov položaj. Na ovaj se rad nadovezuje tekst Marte Jurković, „Whiteovo djelo i njegova međunarodna recepcija“, koji upućuje na slične ambivalencije u međunarodnoj recepciji Whiteovih djela. Lovro Furjančić u tekstu „Otvara li Hayden White vrata objektivnoj historiografiji?“ problematizira pitanje Whiteova pozicioniranja historiografije između znanosti i književnosti te kategorije objektivnosti, istinitosti i mogućnosti dostizanja objektivne istine u historiografiji, dok se Zrinka Blažević u tekstu „U počast Haydenu Whiteu (1928-2018)“ koristi Whiteovom trolološkom teorijom historiografskog diskursa i figuracijskom analizom u raščlambi narativnih izvora o buni

1755, kako bi pokazala da Whiteovi teorijski koncepti pružaju upotrebljiv historiografski analitički alat.

Drugi broj donosi sedam znanstvenih članaka, prikaze knjiga i zbornike radova, izvještaje o dodijeljenim nagradama povjesničarima te kategoriju *In memoriam*.

U prvom članku, „Hercegovački sandžak u *Putopisu* Evlije Čelebija na temelju autografa. Od Klobuka do Konjica“, autori Dijana Pinjuh i Anđelko Vlašić, komparirajući izdanje *Putopisa* Evlije Čelebija, koje je pripremio Hazim Šabanović, te autografa, primarno dijelove o Evlijinu putovanju po Hercegovačkom sandžaku, upotpunjuju podatke o svakodnevnom kontekstu Hercegovine druge polovice 17. stoljeća.

Božena Vranješ-Šoljan u članku „Veliki župani – upravno-činovnička elita u hrvatskom društvu“ analizira institucionalnu i društvenu kategoriju velikih župana kao elementa tradicionalne vladajuće elite u Banskoj Hrvatskoj. Analizirajući ustavne uvjete kao državno-politički okvir za djelovanje upravne elite, autorica zaključuje da su veliki župani po socijalnoj strukturi pripadali plemićkom sloju, što potvrđuje snažan oslonac vlasti na plemstvo u upravljanju državom, utvrđujući da je položaj velikog župana tijesno povezan s upravno-teritorijalnom jedinicom županije kao temeljem staleške samouprave.

U članku „Naprasna nacionalnost: mikrodinamika odnosa među zajednicama u Bosni i Hercegovini nakon Drugog svjetskog rata“ autor Max Bergholz se slučajem pokolja muslimana, koji su počinili pobunjeni Srbi u rujnu 1941. godine na području Kulen Vakufa u Bosni i Hercegovini, koristi kao studijom slučaja kako bi analizirao lokalne incidente sukoba i utvrdio mikrodinamiku nacionalnosti. Bergholz polazi od teze da je postojala kratkoročnost faktora koji su potaknuli nasilje, odnosno da nije postojala duboko ukorijenjena antagonistička etnička mržnja, već je nasilje potaknuo kontekst rata i ustaškog nasilja nad dijelom stanovništva. Bergholz djelomice odbacuje paradigmu statičnosti socijalne napetosti, koja se temelji na etničkim kategorijama; nasilni međuetnički sukobi nisu posljedica razlike u etničkoj pripadnosti, već reakcija na neki lokalni događaj. Analizirajući mentalne obrasce u poslijeratnom razdoblju, koji su oblikovali percepciju nasilnih događaja tijekom Drugog svjetskog rata, autor promiče tezu da je etnička karakterizacija sukoba konstrukt vlasti u poslijeratnom razdoblju.

Piotr Żurek u članku „Pitanje poslijeratnih granica Poljske i Jugoslavije u odnosima dviju država (1945-1946)“ ispituje poljsko-jugoslavenske odnose tijekom 1945. i 1946. u kontekstu određivanja granica u neposrednom poslijeratnom razdoblju, s obzirom na vanjskopolitičke odnose dviju zemalja u pitanjima jugoslavenske granice s Italijom i pripadnosti Trsta te poljske granice s Čehoslovačkom, kao i u širem vanjskopolitičkom kontekstu odnosa dviju država prema Sovjetskom Savezu.

U članku „Glazbeni „Mojsije“: jazz aktivizam, nasilje i pokret za građanska prava“ Nela Erdeljac analizira odnos glazbe i društvenih pokreta, problematizirajući društvene, političke i kontekstualne uvjete koji su doveli do velikog angažmana jazz glazbenika u Sjedinjenim Američkim Državama u okviru pokreta za građanska prava, polazeći od teze da je društveno, rasno motivirano nasilje bilo jedan od faktora koji su uvjetovali aktivizam glazbenika i inkorporaciju tematike nasilja u glazbeno stvaralaštvo.

Sljedeći članak, „Kako su se kalili partijski kadrovi: osnivanje, koncepcija i djelatnost Političke škole SKJ 'Josip Broz Tito' u Kumrovcu“, autora Josipa Mihaljevića, analizira osnivanje, institucionalni ustroj, ideološko-pedagoški program i cjelokupno djelovanje Političke škole Saveza komunista Jugoslavije „Josip Broz Tito“, osnovane 1975. godine u

Kumrovcu, s osnovnom svrhom proučavanja marksističke osnove socijalističke revolucije i marksističkog, ideološko-političkog obrazovanja partijskih kadrova.

U posljednjem članku, „Rijeka i planina, granica i ljudi: studija slučaja života“, autori Barbara Riman i Filip Škiljan primjenjuju povijesni i etnološki pristup kako bi analizirali pitanje (su)života i međudnosa hrvatskog i slovenskog stanovništva u pograničnom hrvatsko-slovenskom prostoru donjokupske doline i Žumberka do 1991. godine. Na temelju analize svjedočanstava kazivača i matičnih knjiga autori utvrđuju kompleksnu mrežu ženidbenih, gospodarskih i poslovnih veza hrvatskog i slovenskog stanovništva u pograničnom prostoru.

U kategoriji *Nagrade na području historiografije* prikazani su dobitnici nagrada Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti i Društva za hrvatsku povjesnicu u 2018. godini: Nikša Stančić za životno djelo, Robert Skenderović za knjigu *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*, Hrvoje Gračanin i Vesna Turtula za popularizaciju povijesti, Filip Hren i Veronika Novoselac za diplomski rad i Rumjana Božilova kao inozemna povjesničarka zaslužna za hrvatsku povijesnu tematiku.

U kategoriji *Ocjene i prikazi / Skupovi i festivali* objavljeni su prikazi petnaest knjiga i jednog zbornika radova te izvještaj s *History Festa*, održanog u Sarajevu u svibnju 2018. godine. Kategorija *In memoriam* donosi spomen Nenadu Vekariću, autora Lovre Kunčevića, posljednji pozdrav Marijanu Maticki iz pera Branimira Jankovića i Krune Lokotara, zatim spomen na Renea Lovrenčića, autora Stjepana Matkovića, te nekrologu Michellu Vovelleu, autora Branimira Jankovića.

Dora Kosorčić

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

51

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2019.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 51, broj 2

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher
Vesna Vlahović Štetić

Glavni urednik / Editor-in-Chief
Inga Vilogorac Brčić

Izvršni urednik / Executive Editor
Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board
Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council
Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

*Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /
Executive Editor for Publications Exchange*
Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*